

**RAPPORT FRÅN LANDSTINGSKANSLIETS EPIDEMIOLOGISKA
UTREDNINGSGÄRBE, NR 157, NOVEMBER 2008**

RÖTT "LJUS" FÖR ÖPPNA JÄMFÖRELSER!

av Mats Granvik och Anders Paperin

RÖTT "LJUS" FÖR ÖPPNA JÄMFÖRELSE!

Under hösten 2008 presenterade Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för tredje året i rad sina "Öppna jämförelser". De skriver att dessa handlar om "hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet".

Nyligen kunde man i ett nummer av Dagens Medicin (nr 43/08) läsa att "regeringen kräver att de öppna jämförelserna leder till bättring". Det kräver i sin tur att "jämförelserna" utgör användbar kunskap.

Urvalsundersökningar och slumpmässiga variationer

I *Öppna jämförelser* har Socialstyrelsen och SKL bland annat använt information från en urvalsundersökning – *Vårdbarometern*. Undersökningen genomförs i form av telefonintervjuer. Urvalet är litet. I Dalarna intervjuas ungefär en halv procent av befolkningen under ett år. Det begränsade urvalet (och undersökningsbortfallet) gör att man måste ta hänsyn till slumpvariationer om *skillnader* mellan olika jämförelseobjekt eller över tid skall fastställas.

Platt fall

Efter förra årets presentation av *Öppna jämförelser* kritiserade vi i två inlägg i Dagens Medicin (nr 45/07 och 48/07) den del av *Öppna jämförelser* som baserade sig på uppgifter från *Vårdbarometern*. Vi visade att förbättringar i rapporteringen måste göras. Rangordning av landstingen måste ske på annat sätt än det på *falsk exakthet* vilande sätt som Socialstyrelsen och SKL använt sig av, med gröna, gula och röda "ljus", där grönt "ljus" står för "ett gynnsamt utfall" och rött för "ett ogynnsamt utfall". Fokus måste dessutom vara på "missnöjda" i stället för på "nöjda". Som indikatorerna definierats saknar de operativ potential. Med felaktig nivåfokusering och redovisningar i termer av falsk exakthet föll uppmaningen till såväl nivåfokusering som jämförelser platt till marken.

Vårt första inlägg bemöttes på ett sådant sätt att det framgick att man inte insett allvaret och förbättringspotentialen i vår kritik och att inte ens de egna redovisningarna begripits. Nu upprepas rapporteringen – i förvärrad tappning.

Ogynnsamt inte ogynnsammare än gynnsamt

I den nya rapporten kan man, av redovisade data (diagram B:2), slå fast att befolkningens förtroende för vårdcentralerna (med överlappande konfidensintervall) är det samma i Dalarna som i Västmanland, Värmland och Jämtland och för övrigt också i de flesta andra landsting. Ändå ges, helt utan empirisk förankring och förståelse för

sina egna redovisningar, Dalarna ett rött "ljus" (ogynnsamt utfall), medan Västmanland, Värmland och Jämtland får ett grönt (gynnsamt utfall). Stolligt? Givetvis. Sättet att rangordna saknar saklig grund och är helt igenom *fabricerad*! Förfarandet är dessutom ansvarslost då det kan få till följd att landsting *utan grund* "hängs ut" som "sämst" i landet. För bilden av verksamheterna och deras ledningar kan detta bli förödande. Det är illa att man valt att inte se allvarligt på detta. (I rikspresen uppmanades läsarna nyligen att ringa sina landstingspolitiker om de "brister" som rapporten för fram.)

Vidare: Vilken *operativ potential* har de gröna "ljusen" för Västmanland, Värmland och Jämtland och det röda för Dalarna om 20-30 procent av befolkningen i de tre landstingen *saknar* förtroende och blott 2-3 procent i Dalarna? Det är givetvis det senare slaget av uppgifter som krävs inför seriösa överväganden av förbättringsinsatser.

En förändring som gjorts sedan förra redovisningen är att redovisa utan decimaler, men 52 procent är *vid jämförelser* lika falskt exakt som 51.6! Då man – på basis av information från urvalsundersökningar – skall slå fast skillnader mellan jämförelseobjekt måste hänsyn alltid tas till de slumpavvikelser på några procentenheter som skattningarna ofrånkomligen är behäftade med. Det fortsätter Socialstyrelsen och SKL att negligera.

Ännu ett platt fall

I 2008 års rapport "*beskrivs utvecklingen över tid*" för första gången, på landstingsnivå. Man kan bland annat läsa: "*Störst förändring uppvisar Dalarna och Västmanland där andelen av befolkningen som anser att de har tillgång till den vård de behöver ökat med fyra respektive tre procentenheter.*" Även detta är fabricerade resultat eftersom en variation av det blygsamma slaget *helt* täcks av skattningarnas slumpmarginal på cirka ± tre procentenheter, vilket vi tydliggjort tidigare. Rapporten talar närmast för att man med empirisk förankring kan påstå att det vare sig skett en reell ökning eller minskning i något enda landsting! Det gör att uppmaningen till jämförelser över tid också faller platt till marken.

Rött "ljus" för **Öppna jämförelser!**

Då ansvariga för rapporten inte insett allvaret och förbättringspotentialen i den kritik vi tidigare framfört och då man fortsätter att sprida ogrundade och vilseledande slutsatser, så utfärdar vi *med empirisk förankring* – och med rapportens terminologi – **rött "ljus" för utformningen av Öppna jämförelser!**

Dags för landstingsledningarna att agera!

Öppna jämförelser är i grunden en god idé. Den har – i de delar som bygger på data från urvalsundersökningar – dock av Socialstyrelsen och SKL hanterats på ett oprofessionellt och ansvarslost sätt. Vi är övertygade om att samtliga landstingsledningar kan inse allvaret i bristerna. Vi uppmanar därför dessa att verka för nödvän-

diga förbättringar i redovisningarna. Avsikten måste vara att skapa beslutsunderlag av *god* kvalitet för ledningen av hälso- och sjukvårdsverksamheterna. Om regeringen skall kunna kräva att de öppna jämförelserna leder till bättring, så krävs att "jämförelserna" utgör användbar kunskap.

Falun 2008-11-27

Mats Granvik
Utredare

Anders Paperin
Närsjukvårdsledningen

RAPPORTER FRÅN LANDSTINGSKANSLIETS (HUVUDKONTORETS) EPIDEMIOLOGISKA UTREDNINGSBETE

- Nr 1 Granvik, M, Den epidemiologiska strategin, juli 1981
- Nr 4 Granvik, M, Kommundiagnoser i Kopparbergs län, april 1982
- Nr 9 Granvik, M, Ett lokalt hälsoarbete utifrån en epidemiologisk strategi (Förslag till slutrapport), september 1982
- Nr 88 Granvik, M, Precisera beställarkraven! - information i landstingsstyrelsen, september 1995
- Nr 90 Granvik, M och Sandberg, B-M, Demografi, socioekonomiska förhållanden, vårdutnyttjande, sjuklighet och dödlighet - Vad kännetecknar länets sjukvårdsområden?, december 1995
- Nr 92 Granvik, M, Blev grund- och gymnasieskolorna rök- och snusfria?, februari 1996
- Nr 99 Fritzell, P och Granvik, M. 1996 års befolkningsenkät - resultatredovisning: Personer med värk i länd- och korsryggen, april 1997
- Nr 112 Granvik, M, Hur gick det? – En uppföljning av landstinget Dalarnas hälsopolitiska målsättningar för år 2000, december 2000.
- Nr 117 Granvik, M, Befolkningsenkäten vårvintern 2000: Kompletterande resultatredovisning med fokus på "frånvaro från arbetet på grund av egen sjukdom" och "långtidssjukskrivna (minst 90 dagar)", juli 2001.
- Nr 120 Granvik, M, Befolkningsenkäten vårvintern 2000: Kompletterande resultatredovisning avseende dalfolkets rapportering av "utbrändhet", december 2001.
- Nr 122 Granvik, M och Hallberg, H, Hinner inte? Orkar inte?" – Allmänläkares uppfattningar om "förebyggande" och psykosocial problematik, augusti 2002.
- Nr 128 Granvik, M, Kommer levnadsvanor och social situation upp till diskussion då befolkningen besöker hälso- och sjukvården för att få hjälp med sina hälsoproblem?, januari 2005.
- Nr 132 Granvik, M, Ungdomsenkäten höstterminen 2004, april 2005
- Nr 134 Granvik, M, Patientenkäter och befolkningsenkäter som instrument för att mäta primärvårdens sätt att fungera, augusti 2005
- Nr 136 Granvik, M, Vårdbarometern – Resultat för åren 2003- 2005, december 2005
- Nr 138 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Beskrivning av metod och material och resultatredovisning med fokus på befolkningens uppfattningar om väntetiderna inom Landstinget Dalarnas hälso- och sjukvård och tillgodoseendet av de upplevda vårdbehoven, oktober 2006
- Nr 139 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Resultatredovisning med fokus på sjukvårdsrådgivning per telefon och vårdcentralernas telefon-tillgänglighet, november 2006.

- Nr 140 Granvik, M och Sandberg, B-M, 2006 års postenkätundersökning – Serviceprofiler för Landstinget Dalarnas vårdcentraler mm., november 2006.
- Nr 141 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Resultatredovisning med fokus på bemötandet vid vårdcentralerna och förtroendet för hälso- och sjukvården, januari 2007.
- Nr 142 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Resultatredovisning med fokus på hälsotillstånd och levnadsvanor, februari 2007.
- Nr 143 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Kompletterande resultatredovisning med fokus befolkningens levnadsvanor ur hälsofrämjande och förebyggande perspektiv, april 2007.
- Nr 144 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Resultatredovisning med fokus på personer som på "sin" vårdcentral nekats sjukskrivning eller remiss till specialist och på personer som avstått från att kontakta "sin" vårdcentral trots ett upplevt kontaktbehov, juli 2007.
- Nr 145 Granvik, M, 2007 års äldreenkät, september 2007.
- Nr 147 Granvik, M, Föredragning i landstingsstyrelsen 5 november 2007 – Overheadbilder, november 2007.
- Nr 148 Granvik, M, 2006 års postenkätundersökning – Kompletterande resultatredovisning med fokus på 20-64-åringars läkemedelsanvändning, november 2007.
- Nr 151 Granvik, M. Hälsosamt och ohälsosamt levnadssätt och "hälsosammanbrott", januari 2008.
- Nr 152 Granvik, M, 2 237 besök på allmänläkarmottagningarna vid fyra vårdcentraler i Dalarna, september 2008.
- Nr 153 Granvik, M, Allmänläkares erfarenheter av att arbeta med en väntrumsenkät som arbetsinstrument, september 2008.
- Nr 154 Granvik, M, Om väntrumsenkäten – föredragning i landstingsstyrelsen 6 oktober 2008, oktober 2008.
- Nr 156 Granvik, M, Nya perspektiv på frågan om "det förebyggande" fått vad det förtjänar, oktober 2008
- Nr 157 Granvik, M och Paperin, A, Rött "ljus" för Öppna jämförelser!, november 2008.
- Nr 158 Granvik, M, Nationella befolkningsenkäten – Resultat 2008 och tillbakablickar mot åren 2004-2005, december 2008.

FÖRTECKNING ÖVER ARTIKLAR MM FRÅN LANDSTINGSKANSLIETS (HUVUDKONTORETS) EPIDEMIOLOGISKA UTREDNINGSBETE

Granvik, M och Lindbom, G, Utveckling av hälsopolitisk verksamhet i Kopparbergs läns landsting, Sjukhuset, nr 2, s 68-70, 1982

Bolin, H och Granvik, M, Att utreda och förebygga sjukdomar och skador - erfarenheter från Kopparberg, SFAM-Nytt, nr 6, s 206-210, 1982

Bolin, H och Granvik, M, Dödlighet i cerebrovasculära sjukdomar hos kvinnor i Älvdalens kommun, Allmänmedicin, nr 3, s 125-130, 1984

Granvik, M och Hallberg, H, För-tidigt-döda-män i Borlänge kommun, Allmänmedicin, nr 4, s 181-186, 1985

Granvik, M, Lundström, N och Nordbäck, B, Besök på en distriktsläkarmottagning i Dalarnas glesbygd, Allmänmedicin, nr 1, s 30-33, 1986

Granvik, M, Kommunprofiler - till vad nytta?, Allmänmedicin, nr 2, s 59-61, 1986

Granvik, M, Jerdén, L, Hjort, H, Näs-Persson, C och Öyen, B, Hälsoundersökning av medelålders män i Falun, Allmänmedicin, nr 5, s 229-231, 1986

Granvik, M, Karakterisering av patienter med många läkarkonsultationer ("storkonsumenterna") vid en vårdcentral i glesbygd med hjälp av AID-analys, Utkast till artikel, augusti 1986

Granvik, M, Att vilja men inte kunna planera behovsbaserat eller att kunna men inte vilja?, Socialmedicinsk tidskrift, nr 5-6, s 234-242, 1990

Granvik, M, Sandberg, B-M, Friberg, L, Lind, B, Nilsson, B, Låga halter av bly och kadmium i blod hos skolbarn i såväl tätbygds- som glesbygdsområden i Dalarna, Läkartidningen, Vol 85, nr 5, s 320-322, 1988

Granvik, M, Rökning bland skolbarn visar sig i förhöjda tungmetallhalter i blodet, Vårt landsting, Kopparbergs läns landsting, nr 1, s 11, 1988

Granvik, M, Jäverfalk, T och Wahlberg, S-E, Särskild hälsoundersökning av personer bosatta i vissa försurningsdrabbade områden i Dalarna, Projektplan, 1988-07-06

Granvik, M och Nilsson, L, Rökruta bara på två av grundskolorna, Debattartikel, Dala-Demokraten, 1993-02-17

Granvik, M, Länets äldre nöjda med sjukvården, men ....., Debattartikel, Nya Ludvika Tidning, 1993-11-17

Granvik, M och v Schultz, M, Effekten av kostinformation för bättre blodfettvärden minskade på sikt, AllmänMedicin, nr 1, s 33-34, 1995

Granvik, M, Felaktig uppfattning om Dalarnas sjukvård, Debattartikel, Falu-Kuriren, 1995-01-14

Granvik, M, "Läkares råd om rökstopp" – en potential i folkhälsoarbetet?, AllmänMedicin, nr 2, s 109-111, 1996

Granvik, M, För dyrt att söka sjukvård?; Läkartidningen, Vol 95, nr 5, s 364-365, 1998

Granvik, M, "För dyrt att söka sjukvård!" – inte alltid enbart en fråga om brist på pengar, AllmänMedicin, nr 1, s 17-19, 1998

Granvik, M, Sysselsättning, ekonomiska svårigheter och ohälsa i Dalarna, Socialmedicinsk tidskrift, nr 6, s 273-279, 1998

Granvik, M och Nilsson, L, 15-åringars rökvanor i Dalarna, Hälsa & Miljö i Skolan, nr 3/Läsåret 1998-99, s 18-19, Förlagshuset Gothia, Göteborg 1998.

Granvik, M och Melander, A, Utreds alkohol- och motionsvanor vid oro, ångest och sömnsvårigheter? Medikament, nr 3, s 83-85, 1999.

Granvik, M, Har "det förebyggande" fått vad det förtjänar?, AllmänMedicin, nr 3, s 176-180, 2002.

Granvik, M, Hallberg, H, När tiden inte räcker till, AllmänMedicin, nr 6, s 332-9, 2002.

Granvik, M och Hallberg, H. Marianne, 40 år, en fiktiv patient med symtom på utbrändhet - Allmänläkarna sjukskrev, men kom inte dialogen med patienten i skymundan?, Läkartidningen, Vol 100, nr 12, s 1036-41, 2003.

Granvik, M, Få psykologiska effekter i Dalarna av Irakkriget, Medikament, nr 3, s 50-51, 2004.

Granvik, M, Paperin, A. Hälso- och sjukvården är på rätt väg i Dalarna. Dalarnas Tidningar (Falun-Kuriren m fl). 2006-11-14.

Granvik, M, Paperin, A. Måste lokalpressen alltid ha "svarta rubriker" om Landstinget Dalarna? www.ltdalarna.se/upload/5951/debattartikel.pdf.

Granvik, M, Paperin, A. Orättvis rangordning i Öppna jämförelser. Dagens Medicin, nr 45/2007 (s 35).

Granvik, M, Paperin, A. Platt fall för SKL:s Öppna jämförelser. Dagens Medicin, nr 48/2007 (s 43).

Granvik, M. Reflektioner kring patienters rapportering av rök-, alkohol- och motionsvanor i en väntrumsenkät, AllmänMedicin, nr 6, 2008.